

**HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI SOHASIDAGI TAYYORGARLIK
DARAJASINI O`RGANISH, BAHOLASH VA ILMIY-TADQIQ QILISH
ORQALI AHOLINING TURLI QATLAMLARI ORASIDA HAYOT
FAOLIYATI XAVFSIZLIGI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNI
ILMIY-METODIK TA`MINLASH**

Ziyodullayev Bahridin Mardonovich

Annotatsiya: Keyingi yillarda jamiyatimizda ro'y berayotgan siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy– texnikaviy rivojlanish va ma'naviy-axloqiy o'zgarishlarni jadallashishi hamda atrof- muhitdagi omillar jarayonlarini keskinlashuvi, har bir shaxsdan o'zining va atrofida qilayotgan hayot xavfsizligini ta'minlash uchun yanada katta mas'uliyat va e'tibor talab etmoqda. Maqolada ushbu masalaning aholi qatlami orasida shakllanishi masalalari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: Hayot xavfsizligi, madaniyat, axloq, chora-tadbir, metod.

KIRISH

Inson hayoti xavfsizligini ta'minlash-insonning kundalik hayotida ishlab chiqarish jarayonida va favqulodda vaziyatlarda xavfsiz yashashi haqidagi murakkab fan bo'lib, inson faoliyatining barcha sohalaridagi xavfli va zararli omillardan himoya qilishni, atrof- muhitdagi salbiy ta'sir etuvchi omillardan himoyalani va salomatlikni saqlash nazariyasi va amaliyotini qamrab olgan ilmiy bilimlar sohasidir.

Albatta, buning uchun har bir inson xavfsizlik sohasida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi taqozo etadi.

Hayot xavfsizligini ta'minlash doimo shaxs, jamiyat va davlatning ustuvor ehtiyojlaridan biri bo'lib kelgan va bo'lib qolmoqda. Shu sababli kundalik hayotimizda xavfsizlikni ta'minlash borasidagi masalalar dolzarbliki ortib bormoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kunda dunyo hamjamiyatiga a'zo davlatlar, o'zlari va xalqaro munosabatlardagi barqarorlikni ta'minlovchi birlamchi omillarni o'rgangan holda, uni amalga oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqishlari, kunning dolzarb va kechiktirib bo'lmaydigan masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. Albatta, jamiyatdagi barqarorlik omillari turli xususiyat va manbalarga ega bo'lib, ular ichki va tashqi sabablarga ko'ra xilma-xil va murakkabdir. Bugungi hayotimizning barqarorligi va uning rivojlanishi, jamiyatimizning asosini tashkil etuvchi omillar sifatida - insonning salomatligi, kelajagi, xavfsizligi, atrof-muhitning xavfsizligi va muhofazasining ta'minlanganligi, zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanishda xavfsizligini ta'minlanganligi, iqtisodiy barqarorlikga bo'lgan ishonch, milliy ijtimoiy – siyosiy muhit bilan

tavsiflanadi. Jumladan inson va jamiyatdagi xavfsizligining dolzarbligi quyidagi holatlar orqali ifodalash mumkin [1]:

-xavfsizlikni tartibga solishga, jamoat tuzilmalari va fuqarolarni jalb qilgan holda davlat boshqaruv organlari o'rtasida muayyan o'zaro hamkorlikni yuzaga keltirish evaziga xavfsizlik masalalarini samarali tartibga solish (xavfsizlik kengashlari, maxsus xizmatlar, terrorizmga qarshi qo'mitalar, ekspertlar guruhlari);

-inson va jamiyatning yetarli darajada xavfsizlikka bo'lgan ehtiyojlarni ta'minlash maqsadida, jamiyatda milliy va oilaviy xavfsizlik, butun dunyo tinchligi, jamoat tartibi, xushmuomalalik, yoshi kattalarni hurmat qilish, sog'liqni saqlash, ijtimoiy adolat, urf- odatlarni hurmat qilish, farovonlik kabi qadriyatlarni shakllantirish, saqlab qolish varivojlantirish [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Yuqorida keltirilgan fikr va mulohazalar tayangan holda, xavfsizlikni ta'minlamasdan turib, har qanday faoliyati amalga oshirish samarasiz va maqsadga muvofiq emas degan xulosani bildirish mumkin. Ijtimoiy munosabatlardagi xavfsizlikni ta'minlash, ijtimoiy tizimlarning qulay va samarali rivojlanishining asosiy shartlaridan biridir. Xavfsizlikni bunday muammosi jamiyat va davlatning yuzaga kelishi bilan bir vaqtda paydo bo'ldi. Xavfsizlikga bo'lgan ehtiyoj, odamlarni jamoatlarga va keyinchalik jamiyatga birlashishi evaziga davlatlarni barpo bo'lishining asosiy sabablaridan biri ekanligini inkor etib bo'lmaydi.

Bugungi kunda, kundalik hayot va ijtimoiy-iqtisodiy faoliyat jarayonida xavfsizlik masalalari o'ziga xos va juda muhim o'rin tutmagan sohasi bo'lmasa kerak va bu tasodif emas, chunki bunda inson turli muhit ta'sirida bo'lib, turli xususiyatli va ko'rinishdagi xavflar ta'sirida bo'lish ehtimoldan xoli emas. Shu sababli inson xavfsizligini ta'minlash masalasi, bu jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlashning asosiy mezonidir.

Bugungi kundalik hayotimizda fan, texnika va texnologiyalarni jadal rivojlanishi hamda iqlim o'zgarishi oqibatida tabiiy xavflarning turlari va takrorlanishi keskin oshib ketishi, kishilarning xavfsizlikni ta'minlashga bo'lgan bilimlar va amaliyotiga bo'lgan ehtiyojini oshirdi. Bu holat respublikamizning ijtimoiy - iqtisodiy bir tomondan rivojlanish jarayonini jadallashtirish uchun shart-sharoitlar yaratsa, ikkinchi tomondan muayyan darajada aholining salomatligi va xavfsizligini ta'minlashga e'tiborni kuchaytirishligini muhimligini ko'rsatib berdi.

Bunday sharoitda sog'lom turmush tarzini ta'minlashda hayot xavfsizligi qoidalariga amal qilish, uni o'rganish va uni o'qitish orqali ma'lum darajada hal qilishga, shaxsni har tomonlama xavfsizligini ta'minlash evaziga, faoliyat sohalari va

kundalik turmushda insonlarning ijtimoiy faolligini kuchaytirishga, xavfsiz turmush tarzini shakllantirishga erishish mumkin.

Shunday qilib, inson xavfsizligini ta'minlashni o'rganish va uni amalga oshirish nazariy hamda amaliy muammolardan biri bo'lib, uni o'rganish uchun tizimli fanlararo integratsiya asosida jamoaviy, davlat va undagi tizimlarning ishtirokini talab etadi [3].

Ushbu maqsadlardan kelib chiqqan holda, 1990 yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlarida 1991-1992 o'quv yilidan boshlab "Mehnat muhofazasi" va "fuqaro mudofaasi" fanlari o'rniga, texnik, qurilish, qishloq xo'jaligi, iqtisodiy va muhandislik- pedagogik ta'lim yo'nalishlari bo'yicha oliy o'quv yurtlarining o'quv dasturlari jami muddati kamida 100 soat va pedagogik ta'lim yo'nalishlari uchun kamida 60 soat yuklamalar kiritilgan edi. Xuddi shunday hujjatlardan biri O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining 2008 yil 28 oktabrdagi 318-sonli buyrug'i asosida oliy o'quv yurtlarining o'quv rejasida o'qitilgan "Mehnat muhofazasi" fani 1999 yilda "Hayot faoliyati xavfsizligi" fani bilan almashtirildi va mazkur fan dasturidagi mavzulari fuqaro muhofazasi va favqulodda vaziyatlar bo'yicha mavzular bilan boyitildi.

Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 09 sentabrdagi 754-sonli qarorida barcha ta'lim yo'nalishlarida o'quv dasturlarni zamonaviy talablar asosida takomillashtirish va 2020/2021 o'quv yilidan boshlab ta'lim jarayoniga joriy etilishini ta'minlash ko'rsatib o'tilgan.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib shuni ta'kidlashni istardimki, jamiyatda barqarorlikni saqlashda, "Hayot faoliyati xavfsizligi" to'g'risidagi bilim, maxsus xavfsizlik muammolarini hal qilmaydi, balkim jamiyat a'zolarini xavfsizlik madaniyatiga ega bo'lishni, har bir xavfli holat va vaziyatlarda jiddiy va bilimli yondashishga undaydi va xavfsizlik sohasida umumiy savodxonlikni ta'minlaydi, istisnosiz barcha maxsus fanlar uchun ilmiy-uslubiy asos hisoblanadi. Hayot faoliyati xavfsizligini o'rganish-shaxs, jamiyat va davlatni himoya qilishdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xoliqovich, R. H. va Razokova, M. (2020). "Hayot xavfsizligini faollashtirish" fanini o'qitishni takomillashtirish davr talabi. *Progressiv fanlar va texnologiyalar xalqaro jurnali*, 22(2), 81-83.
2. Nabievich, M. M., & Xoliqovich, R. K. Oliy o'quv yurtlarida "Hayot faoliyati xavfsizligi" fanining ahamiyati va roli. *JournalNX*, 9-13.
3. Kostopoulou, S., Vagionis, N. va Kourkouridis, D. (2013). *Madaniy festivallar va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish: asosiy qiziqish guruhlari tushunchasi*. Turizm iqtisodiyotida miqdoriy usullarda (175-194-betlar). Fizika, Geydelberg.
4. Shavarebi, K. Inson resurslarini rivojlantirish uchun ijtimoiy mediadan foydalanish Bangladeshda AKT sektorini rivojlantirishga rahbarlik qildi.